

УДК 323.15

DOI: 10.30840/2413-7065.2(79).2021.234858

ШЛЯХЕТСЬКИЙ РІД ХРІННИЦЬКИХ У ПРИВАТНОМУ Й ПУБЛІЧНОМУ ЖИТТІ РАНЬОМОДЕРНОЇ ВОЛИНИ. ЛІНІЯ МИХАЙЛА СВАТКОВИЧА ХРІННИЦЬКОГО

Ірина ВОРОНЧУКorcid.org/0000-0001-5466-5356

доктор історичних наук, доцент, завідувачка відділу історичних пам'яток НДІУ

Анотація. У статті з'ясовується історія шляхетського роду Хрінницьких, який поступово протягом XVI – першої половини XVII ст. переходить із числа рядової дрібної непомітної волинської шляхти до статусу найвпливовіших родів, які відігравали важливу роль у політичному, воєнному та публічному житті волинського соціуму. Історіографічний огляд праць польських генеалогів, які залучають до польської шляхти й українську, засвідчує недостатність інформації про цей рід та деякі помилки, які завдяки документальним джерелам вдалося виправити.

На підставі документального матеріалу встановлено перші когорти роду, відновлено матримоніальні зв'язки та родинну структуру окремих його сімей. Виділяється діяльність окремих представників роду, які обіймали важливі місцеві уряди в тогочасному соціумі. З'ясовується, що вивищення цілого Хрінницького Дому серед волинського шляхетського загалу починається з Михайла Сватковича, який завдяки вигідним шлюбним зв'язкам породичався із впливовими волинськими родами Семашків і Русинів Берестецьких, які вже на той час обіймали важливі земські уряди. Значного впливу в шляхетському середовищі досягає син Михайла Сватковича Іван Михайлович, який протягом тривалого часу (майже 46 років) обіймав уряди спершу земського луцького підсудка, а потім і судді цього суду. Аналізується публічна діяльність членів роду, зокрема їх участь у суспільно-релігійній боротьбі, пов'язаній із суттєвими змінами, що відбуваються у внутрішньому житті Речі Посполитої, зокрема й на Волині. Показано участь Хрінницьких у боротьбі проти запровадження Берестейської унії, їх діяльність у заснуванні братств та воєнних виправах.

Розглядається майновий стан роду протягом XVI – першої половини XVII ст. На документальному матеріалі доводиться, що члени роду, обіймаючи важливі земські уряди, починають збагачуватися й активно придбавають маєтки. Значні земельні володіння приносили їм і вигідні шлюбні партії з представницями/представниками князівських і магнатських родів. Все це сприяло переходу роду з числа дрібного шляхетського загалу до групи небагатьох впливових магнатських родів.

Ключові слова: шляхетський рід; Хрінницькі; батько; мати; діти; матримоніальні пов'язання; маєтність; підсудок; суддя; публічна діяльність.

THE KHRINNYTSKI SZLACHTA FAMILY IN PRIVATE AND PUBLIC LIFE OF EARLY MODERN VOLHYNIA. THE LINE OF MYKHAILO SVATKOVYCH KHRINNYTSKI

Iryna VORONCHUK

Doctor of Historical Sciences, associate professor, Head of the Historical Sites Department of RIUS

© Ворончук І.

Annotation. *The article elucidates the history of the Khrinnytski szlachta family, which during the 16th – first half of the 17th century gradually ascended from the ranks of petty and nameless Volhynian szlachta to the status of the most influential families that played an important role in the political, military and public life of the Volhynian society. A historiographical review of the works of Polish genealogists, who include Ukrainian szlachta to the Polish nobility, demonstrates scarcity of information on this family and some inaccuracies, which documentary sources have allowed to correct.*

On the basis of documents, the first cohorts of the clan are singled out and matrimonial ties and individual family structures are re-established. The occupations of individual members of the family who held important offices in local administration of that time are identified. It is ascertained that the rise of the entire Khrinnytski House among the Volhynian szlachta began with Mykhailo Svatkovych, who, owing to his advantageous matrimonial ties, formed family connections with such powerful Volhynian families as the Semashkis and Rusyn Berestetskis, who by that time were already holding important land offices. Ivan Mykhailovych, the son of Mykhailo Svatkovych, gained some considerable influence among the szlachta: for almost 46 years he, at first, held the office of a Lutsk under-judge and then of a Lutsk judge. Public activities of the members of the family are analyzed, especially their participation in the socio-religious struggle, which was related to those significant changes that took place in the Commonwealth and particularly in Volhynia. The participation of the Khrinnitskis in the struggle against the introduction of the Brest Union and their partaking in the establishment of fraternities and military expeditions are revealed and presented.

The property status of the family during the 16th – first half of the 17th century is analyzed. On the basis of documents, it is proved that members of the family, holding important land offices, started to become rich and actively acquired estates. Profitable marriages with representatives of princely and magnate families also brought them big land holdings. All that contributed to the transition of the family from petty szlachta to a group of a few powerful magnate families.

Key words: *szlachta family; the Khrinnytskis; father; mother; children; matrimonial ties; real estate; under-judge; judge; public activity.*

За документальними матеріалами вдалося встановити, що з народжених у двох шлюбах дітей Михайла Сватковича Хрінницького дорослого віку досягло семеро. У першому шлюбі Михайло Сваткович мав синів Івана, Богдана, Прокопа і дочку Оксинію/Оксимію [18, ф. 25, оп. 1, спр. 15, арк. 47 зв.– 48 зв.; 8, с. 299]. Від другого шлюбу з Настасею Іванівною Русинівною Берестецькою повноліття досягли сини Миколай і Василь та дочка Ганна [18, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 429–430]. Саме це та наступні покоління цієї гілки роду, беручи активну участь у публічній (релігійній, суспільно-політичній та військовій) діяльності волинського соціуму, прославили рід і примножили його статки.

Першою дружиною Михайла Сватковича була дочка Василя Семашка, оскільки одну із встановлених нами його дочок [8, с. 287], а саме Марію Василівну Семашківну, дружину Юрія Тишковського, син Михайла Сватковича Іван Хрінницький називає своєю тіткою. В одному з документів він зазначав: «Двор ... с плацем в мѣстѣ Луцком подле **У**рменское церкви над Стыром, которыи я з ласки и млсти тетки моеѣ пнеѣ Юревоѣ Тишковскоѣ еѣ мл. пнеѣ Мари Семашковны на вечност дарованыи маю» [18, ф. 26, оп. 1, спр. 4, арк. 212]. Цю гіпотезу підтверджує ще один дарчий лист, наданий Івану Михайловичу іншим родичем по материнській лінії, яким був один із

найвпливовіших волинських урядовців Олександр Богданович Семашко. Протягом 1566–1581 рр. він обіймав уряд володимирського підкоморія, з 1581 р. – брацлавського каштеляна, а з 1588 р. – луцького старости. У 1585 р. Олександр Семашко вніс до луцьких земських книг дарчий лист, за яким подарував «братѣ моєму его млсти пану Ивану Хрєнницкому» власний плац у Луцьку, який сам він отримав у подарунок від стрийчної сестри Богдани Василівни Семашківни [18, ф. 26, оп. 1, спр. 5, арк. 395 зв. – 396 зв.]. Цілком очевидно, що у шлюбі Михайла Сватковича з Семашківною народився і син Богдан, оскільки 1582 р. Василь Петрович Семашко у заяві до кременецького земського суду називає вже видану за Матвія Даниловича Рогозенського Ганну Богданівну своєю братанкою [18, ф. 26, оп. 1, спр. 4, арк. 18 зв.].

Іван Михайлович. Можна думати, що Михайло Сваткович дав синам добру освіту. Опосередковано про це свідчить кар'єра його старшого сина Івана, який з усіх синів Михайла Сватковича досяг найвищого визнання у шляхетському соціумі. Швидке суспільне зростання Івана Хрінницького кар'єрними щаблями починається 1577 р., у час значних змін персонального складу місцевих урядників Луцького повіту. Внаслідок несподіваного татарського нападу на Волинь у лютому 1577 р. під селом Ридків відбулася жорстока битва, в якій значна частина волинської шляхти загинула, а інша – потрапила до полону. У ній загинув і луцький земський суддя Гаврило Васильович Бокій Печихвостський, а його старший син Федір потрапив до полону [18, ф. 25, оп. 1, спр. 17, арк. 409 – 410 зв.; 10, с. 174–176].

Відповідно до існуючого порядку на Луцькому повітовому сеймику на місце загиблого було обрано чотирьох кандидатів на посаду судді, з яких королем затверджено підсудка цього суду князя Остафія Васильовича Сокольського. А на вивільнене місце підсудка луцького земського суду шляхтою також «были ѡбраны чотыри ѡсобы електовъ водлуг статуту на подсудъство земьскоє повіту Луцкогю», одним із яких і був Іван Хрінницький. Затверджуючи його з-поміж інших претендентів, король Стефан Баторій відзначав добре знання ним правничої справи. В листі до луцької шляхти король писав, що за порадою «пановъ радъ нашихъ, при насъ будучихъ, цноту, вєрѣ, дельность и въ правє посполитомъ бєглость ѡрожного Ивана Хрєнъницького залєцаючихъ, ѡного, с тыхъ чотырохъ ѡсобъ електовъ ѡбранныхъ, ѡбравъши, ему тотъ ѡряд подсудъство земьскоє повіту Луцкогю дали и то ѡсобливимъ листомъ нашимъ єму до его живота ѡтвердили-смы» [ф. 25, оп. 1, спр. 18, арк. 667; 15, с. 292]. Можливо, для королівського вибору на користь Івана Хрінницького важливе значення мало вже раніше обрання його волинською шляхтою суддею: під час безкоролів'я у 1574 р. його було обрано каптуровим¹ суддею Кременецького повіту [2, т. I, с. 528]. Уряд луцького земського підсудка Іван Михайлович обіймав протягом 24 років (1578–1602). На цей час припадає й друге обрання його каптуровим суддею Волинського воєводства під час другого безкоролів'я у Речі

¹ Каптуровий – від польського слова *kaptur* – капюшон, який одягали ченці під час жалобних церемоній. Після смерті короля діяльність звичайних судів, які діяли від його імені, припинялася. На час безкоролів'я обиралися каптурові суди, які діяли до обрання нового короля.

Посполитій 1587 р. [2, т. I, с. 29]. Нарешті, 1602 р. Іван Хрінницький піднявся кар'єрними сходинками зразу на чотири позиції вище, оскільки вдруге повітова шляхта, виявляючи йому велику довіру, обрала на уряд луцького земського судді. Королівський привілей на його суддівство датується 24.X.1602 р. [15, с. 508]. На цій посаді він перебував упродовж 22 років до самої смерті у 1624 р. Не виключена можливість, що і першому, і другому обранню міг посприяти його впливовий родич Олександр Семашко, який обіймав на той час найважливіший у повітовій ієрархії уряд підкоморія [19, с. 209].

Як би там не було, але протягом 46 років (1578–1624) Іван Михайлович Хрінницький обіймав уряди, які в ухваленій Варшавським сеймом 1589 р. ієрархії земських урядів і титулів Речі Посполитої посідали поважні місця: за своєю вагомістю земські уряди розташовувались у такому порядку: підкоморій, хорунжий, суддя, стольник, підчаший, ловчий, підсудок, чашник, мечник, скарбник, війський [20, р. 287]. Отже, в ієрархії луцьких повітових урядовців Іван Хрінницький спершу займав сьому, а з 1602 р. – третю позицію.

У тогочасній судовій системі земський суд посідав особливий статус, оскільки був незалежним від королівської адміністрації. До його складу входили суддя, підсудок і писар, які разом іменувалися «вряд земський судовый». Незалежність цього суду забезпечував перший артикул IV розділу Статуту 1566 р. «О выбиранью судей в повете», який надавав право шляхті обирати на повітових сеймиках з-посеред свого середовища по чотири «електа» (кандидати) на суддівство, підсудство і

писарство: «Зо всее шляхти того повету братьи своее на каждый вряд таковой, на судейство чотырох людей добрых, на подсудство других чотырох, на писарство третих чотырох людей добрых, цнотливых, ростропных, в праве умеетных роду шляхецкого, в том повете добре оселых, не иное веры толко хрестиянское» [16, розділ 4, артикул 1, с. 90]. Отже, претендентам на ці уряди потрібно було заслужити неабияку довіру й повагу шляхетського загалу цілого повіту. За виконання судових функцій усі земські урядники (суддя, підсудок і писар) отримували грошову винагороду, при цьому найбільша – діставалася судді [16, розділ 4, артикул 3, с. 92]. Проте привабливість посідання земських урядів полягала не стільки у матеріальній винагороді, скільки у можливості для неродовитої шляхти завдяки власним здібностям і знанням досягати певного суспільного статусу, тобто набувати так званий суспільний капітал, що відкривало шлях до вищих соціальних груп.

Іван Михайлович щонайменше тричі входив у матримоніальні зв'язки. Щоправда, не вдалося встановити його першу дружину, яка народила йому сина Андрія. Вдруге він одружився з удовою князівною Мариною Андріївною Друцькою Соколинською, яка у першому шлюбі була за князем Олександром Дмитровичем Буремльським, який помер близько 1573 р. У першому шлюбі князівна Марина Андріївна мала синів Федора і Андрія [4, с. 283–286; 18, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 449–450 зв.]. У лютому 1574 р. Марина Андріївна фігурує вже як дружина Івана Хрінницького [4, с. 284]. У цьому шлюбі дорослого віку досягли четверо синів – найстарший Петро, за ним ішли Олександр, Михайло,

найменший Богдан і дочка Федора [18, ф. 25, оп. 1, спр. 19, арк. 449–450 зв.; ф. 26, оп. 1, спр. 4, арк. 424–426]. На 1598 р. лише Петро був повнолітнім [18, ф. 26, оп. 1, спр. 12, арк. 655–657 зв.].

Другий шлюб Івана Михайловича тривав близько 23–24 років. Тестамент Марини Андріївни Друцької Соколинської, датований 26 січня 1598 р., внесли до луцьких актів її старші сини Петро, Олександр, Михайло від себе та молодшого Богдана [18, ф. 26, оп. 1, спр. 12, арк. 465 – 466 зв.]. Сини князівни від першого шлюбу, Федір і Андрій Олександровичі Буремльські, померли ще раніше від матері. Восени 1591 р. князь Федір несподівано «з воли Божєє в тяжкю хоробѣ ѿпал и, стративши памєть, ... з сєго свєта зышоль» [18, ф. 25, оп. 1, спр. 40, арк. 51 зв.–52 зв.; 11, с. 202; 17, с. 460–462]. Через рік потому (1592) помер і князь Андрій, залишивши по собі недорослого сина Андрія, народженого у шлюбі з Маретою Лащівною [11, с. 202; 17, с. 313]. Після смерті батька недорослий князь перебував в опіці своїх стрийв, материних синів від другого шлюбу [18, ф. 26, оп. 1, спр. 12, арк. 465–466 зв.].

У третьому шлюбі Іван Хрінницький одружився з Настасією Болбасівною Ростоцькою. Достеменно невідомо, коли склалося подружжя. 13 липня 1600 р. волинський воєвода князь Олександр Острозький вніс дарчий запис на маєток Боровицю Кременецького повіту Настасії Болбасівні – удові колишнього луцького войськового та свого слуги Ждана Боровицького «за вєрныє и годныє послуги» [18, ф. 22, оп. 1, спр. 23, арк. 27 зв. – 28]. У жовтні 1603 р. Настася виступає ще удовою [18, ф. 22, оп. 1, спр. 14, арк. 225 – 227]. За відомими нам документами вона фіксується

дружиною Івана Хрінницького 19 листопада 1609 р. [18, ф. 22, оп. 1, спр. 17, арк. 196 зв. – 198], а 1619 р. називається вже небіжчицею. Проте померла вона раніше, оскільки 22 листопада 1616 р. Івана Хрінницького позивали її спадкоємці Болбаси Ростоцькі, звинувачуючи його у захопленні їхнього спадкового майна [18, ф. 22, оп. 1, спр. 24, арк. 477].

Зауважимо: Іван Хрінницький, попри поважні уряди, які обіймав, був людиною свого часу, тож нерідко вступав у конфлікти з найближчими сусідами. У листопаді 1619 р. його разом із синами Олександром і Михайлом позивав Олександр Мокосій Шибенський через порушення стародавніх границь між його селом Шибенна та їхніми маєтками Толпизин і Буремль [18, ф. 25, оп. 1, спр. 114, арк. 466–467]. Неодноразово протягом 1616–1621 рр. Івана Михайловича позивали потомки його покійної третьої дружини Настасії Болбасівни, зокрема онуки Миколай Боговитин із сестрами Кристиною, Федорою і Катериною, щодо спадкового майна по бабці [18, ф. 25, оп. 1, спр. 111, арк. 445 зв.–447].

Разом із тим сини Івана Михайловича Петро, Олександр, Михайло і Богдан Хрінницькі, маючи в опіці свого синовця по матері «лєть недорослого» князя Андрія Андрійовича Буремльського, активно захищали його інтереси [18, ф. 26, оп. 1, спр. 12, арк. 655–657 зв.]. Так, 1596 р. вони позивали слугу покійного князя А. Д. Буремльського Матиса Комнацького «Ѡ неѠтданъє сумы пнзєи заслужоных князєи зошлых Ѡєдора, Андрея Буремских, которю Ѡн в скарбу єго королєвскои милости взял» [18, ф. 26, оп. 1, спр. 10, арк. 14–14 зв.]. 1597 р. вони скаржилися на того ж слугу, який захопив частку їхнього синовця у

маєтку Чернчиці [18, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 715 зв. – 722]. 2 жовтня 1598 р. вони позивалися до подружжя володимирського підкоморія Адама Прусиновського і Гелени Уханської щодо пограбування буремльських підданих свого підопічного [18, ф. 26, оп. 1, спр. 12, арк. 56 зв. – 57], а 15 жовтня – до Кіндрата Смиковського через побиття ним князівських селян [18, ф. 26, оп. 1, спр. 12, арк. 655 – 657 зв.].

Найраніше із синів Івана Михайловича померли Андрій та Петро. Відомостей про Андрія практично немає. Припускаємо, що старші сини загинули, беручи участь у воєнних виправах Речі Посполитої. Так, інструкція волинського сеймика 1607 р. зобов'язувала послів, обраних на вальний сейм, просити про відзначення луцького земського судді, «któremu syna zabito w szturmie w Inflanciech pod Felinem, aby pomniąc zawsze na znaczne zasługi jego w Pzeczypospolitey u koszty, które podejmował, wyprawując synów swoich do Multan y Inflant» [3, с. 80]. Думаємо, що йдеться саме про Андрія, оскільки усі інші сини ще фігурують в актах. Отже, очевидно, він загинув у битві під Феліном під час Лівонського походу 1601–1602 рр. Старший син від другого шлюбу Петро бере участь у різних справах ще в січні 1612 р., а в липні 1619 р. брати Олександр і Михайло називають його «зошлим», тобто покійним [18, ф. 26, оп. 1, спр. 20, арк. 1025–1025 зв.; ф. 25, спр. 114, арк. 68 зв. – 69].

Щоправда, два інших сини Олександр і Михайло зробили вдалу кар'єру і посідали важливі повітові уряди. Олександр уже 1601 р. фіксується в документах волинським ловчим [3, с. 35–39], з 1616 р. – волинським хорунжим, тож займав другу позицію в ієрархії земських

урядів [3, с. 58]. Обрання його хорунжим, вочевидь, не було випадковим, оскільки волинська шляхта неодноразово відзначала його участь у воєнних походах, в яких він «lata swe na służbie ... z odwagą zdrowia y maiętności strawił» [3, с. 113]. Зокрема, про необхідність відзначення його заслуг ішлося на волинських сеймиках 1607, 1609, 1616, 1622 років [3, с. 80, 113, 145]. Останній раз про це йдеться в інструкції 1622 р. волинським послам на Варшавський сейм, де вони мали клопотатися перед королем про нагородження Олександра Хрінницького, «który przez wszystkie expedie Wołoskie, Inflanskie, Multańskie z rozlaniem krwi swoiey y postradaniem rodzonych swoych y stryiecznych w teraznieyszey expediey Tureckiey służył oyczyźnie» [3, с. 145]. Тож він брав участь у багатьох битвах, зокрема під Феліном 1601–1602 рр., а також у Хотинській війні.

Олександр Іванович, очевидно, щонайменше двічі вступав у шлюбні зв'язки. Спершу він був одружений з рідною сестрою свого швагра князівною Катериною Юріївною Пузиною [19, с. 348]. У другому шлюбі – з князівною Анною Чорторійською, батьками якої були князь Юрій Іванович Чорторійський і князівна Олександра Андріївна Вишневецька¹. 1610 р. він записав їй віно на маєтках Грушвиця, Переділи й пожиттєве проживання у с. Свищів, усього загальною сумою 30 тисяч золотих [18, ф. 25, оп. 1, спр. 89, арк. 392 зв. – 394 зв.]. Проте 1611 р. князівна Анна внесла до земських актів запис про зречення від своїх прав

¹ У монографії Н. Яковенко першим чоловіком Анни Юріївни Чорторійської під 1603 р. називається Н Криницький, а Н Хрінницький фігурує як другий чоловік Ганни Іванівни Чорторійської, яка померла 1575/1576 р., що є помилкою, оскільки він тоді ще не народився.

на користь чоловіка, через що Олександр позивали її опікуни – волинський воєвода князь Януш Заславський, мінський воєвода Ян Пац і волинський хорунжий Василь Семашко. Врешті, справа дійшла до трибунальського суду, який декретом відмінив її зречення [18, ф. 25, оп. 1, спр. 89, арк. 394 зв.–397].

Олександр Іванович Хрінницький помер доволі рано, підписаний ним 17 травня тестамент було внесено 24 травня 1623 р. Тож Олександр помер на рік раніше від свого батька. Якщо взяти до уваги, що 1598 р. він був ще недорослим, то на час смерті йому було приблизно 40–42 роки. Його смерть, вочевидь, була пов'язана з пораненням у Хотинській битві 1621 р., про що йшлося в інструкції волинського сеймика: «Z rozlaniem krwi swoiey ... w teraznieyszey expeditiey Tureckiey» [3, с. 145].

Дорослого віку досягли шестеро його дітей: троє синів – Олександр, Стефан, Андрій і троє дочок – Софія, Катерина і Анна. Олександр Олександрович був одружений з Христиною Зободневською [12, с. 534]. Софія була видана за Н Завацького, Катерина – за Яна Ушака Куликовського, Анна у 1645 р. була незаміжною [18, ф. 25, оп. 1, спр. 243, арк. 437–439]. Андрій називається «зошлим» у 1646 р. [18, ф. 25, оп. 1, спр. 245, арк. 70 зв.–73]. Стефана Хрінницького у червні 1645 р. позивала дружина покійного вже на той час його стрієчного брата Марка Прокоповича Федора Севруківна щодо боргу у сумі 3900 золотих [18, ф. 25, оп. 1, спр. 243, арк. 360–361 зв.].

Михайло Іванович брав участь у волинських сеймиках, зокрема на сеймику 1607 р. обраний послом на вальний сейм, а 1616 р. був маршалком, тобто розпорядником, сеймика. З 1617 р.

він перебрав у брата Олександра уряд волинського ловчого [18, ф. 22, оп. 1, спр. 27, арк. 53–55, спр. 29, арк. 146–147, 199–200]. Михайло був одружений з Марушою Михайлівною Боговитинівною, дочкою подружжя Михайла-Миколая Михайловича Боговитина Шумбарського і Єви Михайлівни Павловичівни [8, с. 188, 299]. Маємо відомості лише про двох його дочок – Галшку, заміжно в 1645 р. за мінським воєводичем Павлом Євстафійовичем Пацом, і Раїну, яка в цей час була за луцьким земським підсудком князем Захаріяшем Григоровичем Четвертенським [18, ф. 25, оп. 1, спр. 243, арк. 437–439].

У тестаменті Раїни, датованому 2 і внесеному до гродських актів 4 травня 1649 р., вона просить поховати її у Четвертенській церкві святого Спаса у фамільному склепі чоловікових предків за православним обрядом. Її глибока релігійність виявилася у бажанні бути похованою без зайвих церемоній і пишнот, лише з обов'язковим нагодуванням убогих і подаянням для бідних: «Bez zadney rompy tego swiata, tylko karmieniem ubogich u jałmużnemi». Раїна згадує дітей, синів і дочок, але не називає їх за іменами. Опікунами призначає стрієчних братів Олександра і Стефана Олександровичів, волинського хорунжого Даниеля Малинського і земського кременецького суддю Яна Ярмолинського. Піклуючись про дочок, просить опікунів виправити дівчатам добрий посаг з її власних добр, але без втрат для недорослих синів: «Gdy da Bog lubo w stan swięty małzensky albo do zakonu, ktora z nich kolwiek oddana będą, ... bez uszczerbku małych synow moich» [18, ф. 25, оп. 1, спр. 262, арк. 215–216 зв.]. На підставі цього зауваження Раїни можна зробити висновок, що дочки були

старшими за братів. Відомо, що Захаріяш Четвертенський помер також 1649 р., але призначення Раїною опікунів дітям свідчить, що чоловік помер раніше за неї.

Дочка Івана Михайловича Федора була видана за Павла Монвида Дорогостайського. Батько виділив дочці значний посаг у сумі 16 тисяч золотих, тож 7 лютого 1602 р. Федора виріклася з батькової і матеріної нерухомості [18, ф. 26, оп. 1, спр. 14, арк. 126–128 зв.]. Цікаво, що Федора власноруч підписала цей документ, отже, вона отримала елементарну грамотність і вміла підписуватися. Щоправда, невідомо, де отримав освіту сам Іван Михайлович Хрінницький. Проте, безперечно, він був високоосвіченою людиною свого часу, тож можна припустити: розуміючи важливість освіти, він за тодішньою практикою міг у своєму маєтку мати домашню школу для власних синів і пасинків, де могли навчатися і його дочки, а також діти навколишньої шляхти.

Взявши за дружиною значний посаг, Павло Монвид Дорогостайський 11 червня 1602 р. записав дружині віно. Вочевидь, не маючи такої великої суми, яка мала «совито», тобто удвічі, покрити взятий за нею посаг, він залишив їй у віні маєток Воротнів Луцького повіту [18, ф. 26, оп. 1, спр. 14, арк. 123–126]. Щоправда, трохи пізніше Монвид, як це нерідко тоді траплялося, змусив Федору відмовитися від записаного їй віна, бо 24 травня 1606 р. її батько Іван Михайлович разом із синами Петром, волинським ловчим Олександром і Михайлом позивали зятя, який, отримуючи посаг за дружиною, «Обов'язалса тои малжонце своєї до жадных записов єє не приводити, которыми бы она мела на вышменованую сѣмѣ пнзеи право свое зѣтылити и нарѣшити, яко ѿ том

запис вр. тв. ширѣи ѿбмовлаєт». Попри це Монвид «малжонкѣ своєю, дочкѣ вышменованого суди а сестрѣ помєнєных сынов его Хрінницких в року тепєрєшним тисєча шєстєсот шостом в мєсцѣ гєнварѣ двадцат ѿсмого днєа пєрвєи на замок Крєм'янєцкєи, а потом на замок Луцкєи ставил и до скасованєа и нарѣшєнєа права єи на вышменованѣю сѣмѣ, которѣю она ѿбычаєм заставным ѿт вр. тв. на маєтности Воротнєвє мєла, бєз позволєнєа на то повинных єи над право посполитое привєл и примѣсил» [18, ф. 26, оп. 1, спр. 15, арк. 43 – 43 зв.].

Через ранню смерть Павла Монвида, який помер між травнем 1606 р. і вереснем 1607 р., шлюб проіснував недовго. Вже 5 жовтня 1607 р. Федору разом із малолітньою дочкою Галшкою Павливною Дорогостайською позивав Остафій Свищовський щодо боргу її покійного чоловіка у сумі 300 червоних золотих [18, ф. 26, оп. 1, спр. 16, арк. 79 – 79 зв.]. Тестамент Монвида Дорогостайського, датований 3 травнем 1604 р., був внесений до земських актів 6 жовтня 1607 р. У ньому він згадує дітей – дочку Галшку і покійного сина Олексія, біля якого заповів поховати себе в маєтку Воротнів [18, ф. 26, оп. 1, спр. 16, арк. 228 – 231 зв.]. Тож, очевидно, Федора у шлюбі з Павлом Монвидом народила не лише дочку, а й сина, котрий помер у ранньому дитинстві. У жовтні 1608 р. Федора ще називає себе по першому чоловіку «ІА, ѿєдора с Хрінѣникѣ Павѣловаєа Монѣвидоваєа» [18, ф. 26, оп. 1, спр. 19, арк. 812–812 зв.], а в грудні 1609 р. виступає вже дружиною князя Юрія Юрійовича Пузини [18, оп. 1, спр. 27, арк. 259 – 261 зв.].

Її тестамент датується 1614 р. Проте тестаменти тоді писали неодноразово за

будь-якої складної ситуації, і цей заповіт було написано Федорою під час вагітності. Адже смертність жінок під час пологів була дуже високою, тож складання жінками тестаментів перед пологами було доволі поширеною практикою. Відомостей про народжену дитину, на жаль, немає, проте сама Федора неодноразово виступає в актах і після 1614 р. Так, 31 травня 1619 р. Юрія Юрійовича Пузину і Федору з Хрінник позивали новгородський воевода Миколай Сапіга і луцький земський писар Войтех Станішевський. Призначені першим чоловіком Федори, покійним Павлом Монвидом Дорогостайським, опікунами його дочки Галшки, вони скаржилися на неї, оскільки згідно із законодавчими приписами вона мала віддати дочку на виховання опікунам. Проте Федора сама виховувала дочку [18, ф. 25, оп. 1, спр. 111, арк. 516 зв. – 517].

Ще раніше, 10 березня 1616 р., брати Федори, волинський ловчий Олександр, Михайло і Петро, протестували щодо ситуації, яка склалася навколо опіки племінниці. Вони заявили, що з призначених Павлом Монвидом дочці Галшці чотирьох опікунів, Криштофа Монвида Дорогостайського, Миколая Сапіги, Василя Семашка і Войтеха Станішевського, усю владу захопив маршалок ВКЛ Криштоф Монвид, який «сам на себе без інших мл. панов Опекунув, въ тестаменте менованых, тдю Опекѣ ... принал». А після його смерті опікунство над Галшкою мало перейти до віленського каштеляна Рафала Лещинського, призначеного тепер Криштофом Монвидом, що заторкало права скаржників як її вуів: «ѡхилаючи нас ѡд Опѣки іако вѣвъ рожоных и наблизших кровных цорки небожчика пана Павла Дорогостаиского» [18, ф. 25,

оп. 1, спр. 103, 219 зв.–220]. Народжена 1603/1604 р. Галшка у 1619 р. була змовлена за Андрія Андрійовича Фірлея з Домбровиці, одного із синів подружжя Барбари Михайлівни Козинської і радомського каштеляна, ковельського старости Андрія Фірлея [18, ф. 25, оп. 1, спр. 125, арк. 275–280]. В актах зустрічаємо Федору ще 1619 р., коли вона з чоловіком здали в оренду село Довге подружжю Войтеху Тудоровецькому і Кристині Кревській [18, ф. 25, оп. 1, спр. 125, арк. 751 – 752]. У січні 1620 р. Федора називається вже небіжчицею. В цей же час її потомків, дочку Галшку від першого шлюбу і Марину Юрїївну Пузинянку, позивала Овдотя Олізаровська щодо боргу їхньої матері. Таким чином, у другому шлюбі вона народила дочку Марину [18, ф. 26, оп. 1, спр. 27, арк. 661 зв. – 664].

Богдан Михайлович Хрінницький був одружений з князівною Оленою Андрїївною Козечанкою. 20 листопада 1570 р. Богдан Михайлович визнав перед луцьким підстаростою Іваном Хребтовичем Богуринським, що з батькового дозволу одружився з князівною Оленою Козечанкою, дочкою Настасї Кердеївни і покійного князя Андрія Козеки Замлицького, яка від рідного брата Дмитра Козеки отримала посаг «так готовизною, яко достаточною виправою с четвертое части отчизны его милости князя Козеки». Тож князівна Олена Андрїївна відрикалася від спадкових прав на четверту частину родових маєтків. Відповідно до шлюбного законодавства Богдан Михайлович забезпечив внесення дружини на частині родинного маєтку, яка мала дістатися йому після розподілу з братами [4, с. 223–226; 19, с. 369]. Вважають, що це був її другий шлюб, а в першому

начебто вона була за Василем Микулицьким [19, с. 369]. Однак, як вдалося встановити, у цей час за Василем Мелешко Микулицьким була або її сестра, або інша родичка на ім'я Федора Козечанка [18, ф. 28, оп. 1, спр. 4, арк. 38–38 зв.; спр. 5, арк. 154–156].

Крім того, за нашими спостереженнями, самий шлюб Богдана Хрінницького і Олени Козечанки мав відбутися на декілька років раніше, а наведений вище віновий запис, що датується 20 листопада 1570 р., був наданий Богданом пізніше, що могло бути пов'язано із запізненим виділенням його дружині посагу. Нашу думку обґрунтовуємо такими міркуваннями. Смерть Олени Козечанки датується 1571 р. І справді, шлюб проіснував недовго, проте за шлюбний час Олена Андріївна встигла народити двох дочок Ганну і Полагну (Полагью), старшу з яких Ганну її опікун стрий Іван Михайлович видав заміж у 1580 р. По-перше, за один рік не могло народитися двоє дітей. По-друге, якщо навіть прийняти, що перша дочка народилася у подружжя в 1571 р., а 1 серпня 1580 р. вона була вже заміжною, то маємо визнати, що її віддали заміж у 9 років. Дівчат і справді видавали заміж доволі рано, іноді порушуючи й шлюбну норму, яка законодавчо була визначена на той час у 15 років для дівчат [16, розділ 6, артикул 1, с. 133; 7, с. 31; 9, с. 64–65; 21, р. 43]. Проте, беручи до уваги доволі високий культурно-освітній рівень родини загалом та зокрема луцького земського підсудка Івана Хрінницького, доброго знавця законодавчих норм і приписів, не думаємо, що він міг би зважитися на таке порушення законодавства.

Богдан Хрінницький, як і дружина, помер молодим, найраніше з інших

братів. Достеменно невідомо коли, але це сталося ще до 1580 р., оскільки 1 серпня 1580 р. брат Богдана Прокіп скаржився на брата Івана Михайловича, який, всупереч домовленості між ними про погодження питання щодо видання заміж братанок, самовільно видав старшу Ганну за Матвія Рогозинського «без воли моєи и не давши мнѣ ѿ том знать, іако брату своєму, а стрыеви их, ни за кого змовляти, ани ѿтдавати не мѣл» [18, ф. 25, оп. 1, спр. 22, арк. 171; 17, с. 329–330].

Другу братанку Полагну було видано заміж 19 лютого 1584 р. за Киндина, сина луцького гродського судді Тихна Івановича Хом'яка Смордовського. Попри те, що для Киндина це був уже другий шлюб, його батько своєму синові «Киндину іменна жадного дѣржаніа и дживаніа его не вступил». Тож не Киндин дружині, а його батько Тихно за посаг невістки у сумі 3500 золотих записав їй віно на власній третині маєтків Смордви, Городища, Пашківців і Серединців [18, ф. 26, оп. 1, спр. 4, арк. 487 – 490 зв.; 8, с. 153–156]. 1612 р. бачимо Полагну Богданівну заміжною за київським хорунжим Гаврилом Романовичем Гостським [18, ф. 26, оп. 1, спр. 20, арк. 604–606; 8, с. 199].

Прокіп Михайлович. Ще одним сином Михайла Сватковича Хрінницького від першого шлюбу із N Семашківною був Прокіп, який 1577 р. одружився з дочкою волинського хорунжого Григорія Федоровича Гулевича Піддубинського Раїною. Протягом декількох років після весілля Прокіп Михайлович позивався до тестя, який не дотримався даної ним обіцянки щодо посагу дочці. За попередньою домовленістю батьки мали дати за Раїною посаг «готовизною» у сумі 400 кіп грошей і стільки ж у виправі.

Проте в день весілля, скаржився Прокіп, тесть вручив йому лише «сто копъ грошей литовськихъ, а трѣхсотъ копъ грошей литовськихъ, на тотъ час не маючи, ѡживаль мене, абыхъ ему тыхъ пнзеи, трохсотъ копъ грошей литовськихъ, подождаль, ѡбѣцуючи мнѣ ихъ, кром ѡмѣшкана, ѡтдати або в тои сумѣ именъе своє Вилгощи поступити». Проте справа затягнулася на довгі роки. Навіть попри судовий декрет, який зобов'язував Григорія Гулевича віддати зятю обіцяні кошти та «навпоминальний» лист земського суду від 11 серпня 1584 р., судова тяганина продовжувалася й надалі [18, ф. 26, оп. 1, спр. 4, арк. 753–755]. Достеменно невідомо, чим вона закінчилася. Точна дата смерті Прокопа невідома: акти фіксують його живим ще у січні 1612 р. [18, ф. 26, оп. 1, спр. 20, арк. 517–519 зв.], а 1619 р. він називається вже «зошлим» [18, ф. 25, оп. 1, спр. 111, арк. 406 зв.– 407 зв.].

Про дітей Прокопа Михайловича дізнаємося з позову, який 20 вересня 1619 р. волинський возний Ян Сезневич вручив його потомкам у селі Гуляльниках. Анна Скирмонтвна, дружина покійного Петра Хорошка, разом із сином Костянтином позивала нащадків покійного Прокопа Хрінницького, синів Марка, Миколая, Яна і дочок Кристину, дружину Андрія Свищовського, та ще недорослих Магдалену, Настасю й Анну з їхніми опікунами щодо батькового боргу її покійному чоловікові Петрові Хорошку в сумі 13 кіп литовських грошей [18, ф. 25, оп. 1, спр. 114, арк. 509 зв. – 510]. Анна Скирмонтвна ще раніше неодноразово позивала їх як батькових спадкоємців, котрі, за законодавством, мали сплатити батьків борг, проте вони ігнорували свій обов'язок.

26 жовтня 1619 р. у цій справі відбувся черговий суд, на який позвані не з'явилися. Оскільки вони не повідомили причину неявки, суд став на бік позивачів і присудив потомкам Прокопа Хрінницького сплатити родині Хорошків 13 кіп литовських грошей власне самого боргу, таку ж суму заподіяної ним шкоди і 13 кіп штрафу, все разом сумою 39 кіп грошей [18, ф. 25, оп. 1, спр. 114, арк. 881 – 882 зв.]. Щоправда, в цих позовах не бачимо ще однієї дочки Прокопа Хрінницького, яка фігурує в його скарзі на її чоловіка. В лютому 1607 р. Прокіп Михайлович від себе і дочки Маруші позивався до зятя Івана Лешницького з Андруги, котрий не вніс до земських актів дарчого й заставного листів дружині, які обіцяв забезпечити на маєтках Андруга і Лішня Кременецького повіту [18, ф. 22, оп. 1, спр. 14, арк. 984–984 зв.].

Діти Прокопа Хрінницького жили у злагоді, в усякому разі брати піклувалися про молодших сестер. Так, 1 липня 1619 р. волинський возний Семен Яроцький увів подружжя Андрія Семеновича Свищовського і Кристину Прокопівну Хрінницьку у володіння четвертою частиною маєтку Шелвовця у Гуляльниках, виділену трьома братами сестрі Кристині у посагу, «четвертую част в кгрѣнъте Гѡлалницком, меновите: на Іанове рез ѡдин Ходѡшковский, подле валу границы Заболоцкое, а полрезокъ зараз подле того ж ѡ междъ Макушовский, зас в дрѡгом мѣстцѡ рез Мелкиновъский, а пулрезокъ ѡмелковский, початком ѡд стѣны аж по границѡ Боратинскѡю, а в третѣм мѣстцѡ рез ѡдин и пулрезокъ Макушевский в дѡброви на площи ѡт дороги Березолупское з сѣножатми и такъ, іако сіа тѣе резы сами в собѣ в широкости и должности своѣи мают, и до того посадѡ

однѣ в Гдлалниках, меновитє на Ус-
тровкѣ на селитбу зъ сєножатю, яко ся
сама в собѣ таа посада маєт» [18, ф. 25,
оп. 1, спр. 114, арк. 102–102 зв.].

Щоправда, не завжди сини Прокопа Хрінницького були законослухняними. Згідно з ухвалою Варшавського сейму Марко і Ян не сплатили ланового податку з маєтності Гуляльники в сумі двох золотих, 28 грошей і двох шелягів. У зв'язку з цим підканцлер ВКЛ і луцький староста Ольбрихт Станіслав Радзивілл своєю владою наказав їм прибути 5 грудня 1619 р. в Луцький замок на гродський суд. Оскільки брати не з'явилися, суд оголосив їм баніцію. 12 грудня 1620 р. брати Марк і Ян Прокоповичі Хрінницькі були оголошені банітами. Оголошення («Обволанє») баніції виконав генеральний возний Каспер Заремба Рупницький, який «з росказанна и приданна сѣдѣ нинєшнего и повинности вриадѣ своего тую баницью на позваных тѣт в замкѣ Лѣцком Вишнем и Уколном при згромаженью велю людеи зацных голосомъ вынеслымъ Обволалъ и пѣбликовал, приводєчы то всимъ во-
бец до ведомости, абы, ѿ том ведаючы, с преречоными позваными банитами и выволанцами жадного сполкѣ и Объцѣ-
ванія не мєли, радою и помощю им ни в чомъ не были, и ѿныхъ в домахъ и маєтностяхъ своих не переховывали, али се з оными во всемъ, яко з банитами, выволанцами и правом переконаными, водлє права заховали под винами, в правє ѿписаными» [18, ф. 25, оп. 1 спр. 114, арк. 1388–1389 зв.].

З тестаменту Яна Прокоповича, написаного 2 серпня 1638 р. і внесеного до актів 14 січня 1639 р., дізнаємося, що він помер між цими датами від тяжкої недуги, на яку тривалий час хворів так

сильно, що навіть не зміг внести до актів запис про позичення йому синовцем Олександром 10 тис. золотих [18, ф. 26, оп. 1, спр. 41, арк. 1393–1395; 1, с. 172]. З найближчих рідних тестатор згадує лише двох сестер: Магдалену, яку називає дружиною покійного хорунжого Постольського, а другу сестру, не називаючи імені, панєю Грабовецькою. Можна думати, що між Яном і сестрою Магдаленою склалися дуже теплі стосунки. Саме її він називає «мілею» і її разом із сестринцем Олександром та вученим братом Петром Гулевичем доручає виконати усі поховальні обряди після своєї смерті. Оскільки він називає лише двох із п'яти сестер, можна думати, що інших уже не було в живих. Немає жодної згадки і про брата Миколая. Кілька разів Ян згадує синовців, тобто небожів по чоловічій лінії, проте по імені називає лише Олександра Хрінницького. Йому та іншим синовцям він доручає віддати борги названим вище сестрам. У розпорядженні тестатора щодо нерухомості йдеться про Маркову частку, яка, за трибунальським декретом, має дістатися «ранієу Markowey Chrinnickiey, bratowey meу», якою була **Федора Севруківна**.

З великою вдячністю і добрими словами Ян Прокопович згадує синовця, волинського хорунжича Олександра, називаючи його своїм добродієм, оскільки той неодноразово допомагав йому у різних справах, зокрема позичив доволі значну суму – 10 тисяч золотих, аби він міг сплатити, очевидно, за судовими декретами штрафи. Хорунжич Олександр був сином волинського хорунжого Олександра Івановича, онуком луцького земського судді Івана Михайловича. Одним із виконавців тестаменту Ян призначив вученого (дядькового з материнського

боку) брата, яким був Петро Григорович, син матеріного брата Григорія Григоровича Гулевича Піддубинського [18, ф. 26, оп. 1, спр. 41, арк. 1393–1395; 1, с. 171–173].

Ян Прокопович залишався вірним православній церкві. Вочевидь, він був луцьким братчиком і заповів поховати себе в луцькій братській церкві, на яку відписав 800 золотих. Крім того, заповів по 50 золотих на почаївську, княгининську та перекальську церкви [18, ф. 26, оп. 1, спр. 41, арк. 1395; 1, с. 172].

Василій Михайлович Хрінницький, народжений у другому шлюбі батька з Настасією Іванівною Русинівною Берестецькою, був одружений з Доротою Щаснівною Гесинською. Вперше як подружжя зустрічаємо їх 1584 р., хоча за документом зрозуміло, що вони перебували у шлюбі вже певний час [18, ф. 26, оп. 1, спр. 4, арк. 503–503 зв., 537 зв.–540]. Щоправда, Дорота Гесинська померла доволі рано: 1593 р. вона фігурує ще в судових актах [18, ф. 26, оп. 1, пр. 8, арк. 413–413 зв.], а 1597 р. називається «небожкою» [18, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 338–339]. Опікунами недорослих дітей Дорота призначила їхнього батька Василя Михайловича, а також вуїв, тобто своїх братів [18, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 338–339]. Ще за її життя подружжя позивалося до рідних братів Дороти Яна, Яроша, Криштофа і Щасного Гесинських щодо її спадку [18, ф. 26, оп. 1, спр. 4, арк. 503 – 503 зв., 503 зв.–504]. А після смерті дружини вже її родичі, зокрема Щасний Гесинський та інші, неодноразово позивали Василя Михайловича з дітьми щодо рівного розподілу маєтків Дубляни і Лішня [18, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 338–339, спр. 16, арк. 22–25]. Від цього шлюбу дорослого віку досягли син

Миколай і дві дочки Маруша й Оксюхна (в документах називається також Оксанцією/Аксанцією) [18, ф. 25, оп. 1, спр. 111, арк. 498–498 зв.].

У власності Василя Михайловича внаслідок розподілу з братами Іваном, Прокопом і Миколаєм перебували села Вичолків і Любини (Любче?), які він у жовтні 1597 р. продав братові Миколаю Михайловичу за три тисячі золотих [18, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 300–302]. Від дружини Дороти Гесинської до нього перейшли її частки в с. Лішня і Дубляни [18, ф. 26, оп. 1, спр. 11, арк. 338–339, спр. 15, арк. 10 зв.–11 зв.]. У травні 1606 р. Василій разом із сином Миколаєм позичили у ловчого Олександра Івановича 1125 золотих і заставили йому свою частку в с. Лішня [18, ф. 26, оп. 1, спр. 15, арк. 12–13 зв.].

У липні 1611 р. Василій Хрінницький разом із сином Миколаєм та іменем дочки Оксанції залагодили межові суперечки з подружжям Адамом Сопотком і Зофією Стемпковською [18, ф. 25, оп. 1, спр. 89, арк. 415–418 зв.]. Написаний у Демидові 1 березня 1614 р. тестамент Василя Михайловича було внесено до луцького гродського уряду 28 червня 1616 р. Олександром Чеконським. Тож він «od Pana Woga chorobą pawiędzony» помер між цими датами. У заповіті йдеться, що його син вже небіжчик. Тож маєтки Демидів і Лішня, зокрема й частину Лішні, куплену у швагра Криштофа Гесинського, він заповідає дочкам Маруші Чеконській і Оксюхні Непокойчицькій. Другу частину цього ж села, куплену ним за 200 кіп грошей у старшої дочки Маруші, він дарує їй з умовою, що 100 кіп вона має віддати сестрі Оксюхні. Тестатор згадує також онуків, яким розписує рухоме майно, зокрема Семена,

проте не уточнює, чий він син, та онучку Софію, дочку Маруші Чеконської. Софії він записує ще й 20 кіп грошей, які йому заборгував небіжчик Филип Бокій. Василій Хрінницький просив поховати його в маєтності своїх братів по матері Русинів у Берестечку [18, ф. 25, оп. 1, спр. 103, арк. 673–676]. 1619 р. волинський скарбник Адам Сопотко позивав Марушу Василівну, дружину Політана Чеконського, і Аксанцію (Оксанцію) Василівну, дружину Яна Непокойчицького, з вимогою пред'явити права їхнього батька-небіжчика на маєтки Лішня і Демидів [18, ф. 25, оп. 1, спр. 111, арк. 498–498 зв.]. За цим документом ми встановлюємо імена чоловіків сестер Маруші і Оксанції Василівних Хрінницьких.

Маруша Василівна Хрінницька померла між 12 січня і 8 червня 1634 р., будучи «niesposobnego zdrowia». Тестамент вніс, очевидно, її син Миколай, тож, можна думати, її чоловіка Політана Даниловича Чеконського вже не було в живих. У тестаменті мати наказувала синам Миколаю і Самуелю піклуватися про сестер Софію і Марину, виділяючи їм по 50 золотих на рік. Дівчатка мали виховуватися в родині її сестри Оксуні Непокойчицької. Маруша просила поховати її в Берестечку Русинівим у склепі біля батька [18, ф. 25, оп. 1, спр. 192, арк. 228–229 зв.].

Миколай Михайлович Хрінницький у першому шлюбі був одружений з Раїною Василівною Гулевичівною Воютинською, першим чоловіком якої був Фалелій Іванович Рогозинський. Її тестамент датується 10 січня 1591 р., в якому вона просила поховати її в маєтку Рогізне. Раїна згадує про своїх дітей, проте не називає їх [18, ф. 26, оп. 1, спр. 8, арк. 8–9 зв.]. У другому шлюбі Миколай

Михайлович Хрінницький був одружений з дочкою пінського лісного князя Якуба Четвертенського, князівною Анастасією [19, с. 353]. Інформації про Миколая Михайловича та його родину обмаль. Про склад родини дізнаємося з тестаменту його сина Марка, написаного 15 червня 1621 р. і внесеного до актів 28 грудня 1621 р., очевидно, родичем матері Яцьком Гулевичем Воютинським, коли стало відомо про його загибель [18, ф. 25, оп. 1, спр. 125, арк. 1261–1263].

Тестамент було складено у зв'язку з від'їздом Марка на Хотинську війну: «Утеждчаючи тепер на послугѣ его кр. мл. на воину противко Тѣркови, головномѣ неприателеви светого Крижа и веры нашеѣ старожитное хрестиянское» [18, ф. 25, оп. 1, спр. 125, арк. 1261 зв.]. За тестаментом зрозуміло, що батьків уже не було в живих. Один із документів 1616 р. називає обох братів Марка і Самуеля недорослими [18, ф. 26, оп. 1, спр. 27, арк. 310–311 зв.], проте 1619 р. недорослим називається лише Самуель [18, ф. 26, оп. 1, спр. 27, арк. 322 зв.–325]. Як бачимо, на цей час Марко був доволі молодий, він мав близько 20–21 років, проте його відповідальність і турбота щодо молодших брата і сестер викликає до нього почуття симпатії й поваги. Прописані в тестаменті розпорядження свідчать: попри молодість Марко поводить себе як глава родини. Відправляючись на війну, він недорослого Самуеля до повноліття доручає «брати и добродеем»: Семену Рогозинському, брату по матері від її першого шлюбу, і родичу по материнській лінії Яцьку Гулевичу Воютинському [8, с. 202, 299], що говорить про добрі стосунки з дітьми матері від першого шлюбу. Щоправда, Марко і Самуель були народжені у різних шлюбах,

про що свідчить уточнення самого тестатора «брату моєму з Ѡтца рожоному», отже, сам він був народжений у першому шлюбі Раїною Гулевичівною, а Самуель – у другому князівною Анастасією Четвертенською. Марко залишає Самуелю усю нерухомість, а недорослим сестрам Софії й Настасі, а отже, теж народженим у другому батьковому шлюбі, призначає посаг по 1000 золотих готовими грошима і по 500 золотих у виправі з власних маєтностей. Ще одній, найстаршій і, вочевидь, рідній і по батькові, й по матері, сестрі Олені, заміжній за Богданом Порванецьким, записує 500 золотих.

Релігійність Марка, пам'ять про предків та їх пошанування виявилися в його розпорядженнях щодо родинної усипальниці, якою була церква Різдва Христового у Берестечку, «где Ѡтец мои, матка и иншиє продки лежат». На її відбудову «на збудоване єє ново, на Ѡобрази, на звон и на вшеліакоє Ѡхендозство», що мало бути виконане протягом найближчого року, він виділив 50 кіп грошей. Подбав він і про забезпечення її церковнослужителів: священнику призначив по 15 кіп озимини на кожний рік, 4 копи грошей на сукно і «клячу з жереб'ятем», а власному духівнику, малівському священнику отцю Андрію, відписав коня із жеребцем.

Не забув Марко й про слуг та челядь. Слuzі Оздовському, який разом із ним перебував на війні («котории при мне єст»), записав 100 золотих й «доживотное мешканє» у виділеному дворі, півтори волоки землі, пару волів і сіножать «на двох косарів». Призначені ним опікуни мали винагородити його дворову челядь, сплатити усі борги, а також зібрати із семи боржників кошти загальною сумою 1195 золотих. Половину

з них тестатор записав панні Ганні Мировицькій, проте не зазначив, ким вона йому доводилася. Оскільки Марко Миколайович ще не був одружений, можна припустити, що з Ганною Мировицькою його могли пов'язувати емоційні стосунки, оскільки для служниці призначена сума є занадто великою [18, ф. 25, оп. 1, спр. 125, арк. 1261–1263]. Про Самуеля Миколайовича відомостей мало, знаємо лише, що на 1645 р. він був одружений з Урсулою П'ясоцькою [18, ф. 25, оп. 1, спр. 243, арк. 277 зв.–279].

Олександра (Олена) Миколаївна Хрінницька, в заміжжі Порванецька, «бєдаѣу od Pana Boga na ciele chorobą dotkniona», померла між 11 травня і 30 липня 1639 р. Вона заповідала поховати себе в с. Порванче біля покійного чоловіка Богдана Порванецького. Її старша дочка Гелена була заміжньою за Іваном Колпитовським. Опікунами молодшої дочки Марини Порванецької вона призначила братанка Яна Рогозинського, Криштофа Порванецького, очевидно, чоловікового брата, і зятя Івана Колпитовського. За її розпорядженням молодша дочка Марина мала проживати у зятя, тобто в родині старшої сестри [18, ф. 25, оп. 1, спр. 219, арк. 137 зв.–139 зв.].

Старша дочка Михайла Сватковича Оксинія, видана за Януша Прокоповича Угриновського, померла близько 1572 р. молодою без потомства [8, с. 299]. Друга дочка Ганна двічі входила у шлюбні зв'язки. Спершу 1558 р. вона була видана заміж за волинського зем'янина Ждана Томковича Коїленського, від якого мала сина. Ждан Коїленський загинув 1577 року у битві з татарами біля села Ридка під час великого татарського нападу на Волинь [18, ф. 27, оп. 1, спр. 5, арк. 4 – 5]. У другому шлюбі була заміжньою за

Яцьком Дмитровичем Бутовичем [18, ф. 28, оп. 1, спр. 20, арк. 411–412 зв.; 8, с. 299].

Майновий статус Хрінницьких. За підвалину майнового рівня шляхти дослідники вважають чисельність належних родові димів. За цим принципом волинську шляхту поділяють на такі групи: великі власники, яким належало від 500 до 1000 димів, середня шляхта, що мала від 100 до 500, та дрібна – від 1 до 100 димів, з поділом ще й всередині цих груп. На підставі подимного тарифу 1629 р. за майновим статусом Хрінницьких, трое з яких на цей час володіли 294 димами, відносять до середньозаможної шляхти [19, с. 207]. Цими трьома власниками названі дружина Олександра Хрінницького князівна Анна Чорторійська, Самуель і Марк Хрінницькі [6, с. 154]. Проте, думаємо, цей підрахунок неповний. По-перше, крім них, серед платників подимного тарифу окремо називаються ще Маруша з Хрінник Цеконська (так називає її Баранович, хоча правильно Чеконська) та Ян Хрінницький [6, с. 73–74]. По-друге, за нашими спостереженнями, на цей час Хрінницьким належало значно більше поселень. Тож придивімося детальніше до Хрінницьких як земле-власників.

На початку XVI ст. Хрінницькі й справді належали до дрібної шляхти. За пописом 1528 р. називається лише один Хрінницький, причому без зазначення імені. Швидше за все, ішлося про Волчка Хрінницького, який на той час виставляв у військо чотирьох вершників. Прийнято вважати, що одного вершника виставляли з 4 служб, а служба в середньому дорівнювала трьом димам. Отже, роду належало щонайменше 12 димів. Проте відомо, що подеколи з різних причин

під час складання військових реєстрів не вся шляхта з'являлася і до списків не потрапляла. Майновий стан роду другої половини XVI ст. можна частково простежити за даними поборових реєстрів. Так, 1570 р. Михайло Хрінницький з маєтків Хрінники, Толпизин, Лопавши, Вичолків, Курозвони і Гнідава сплатив податок із 49 дворич, 4 боярських дворів, 84 городників та двох млинових кіл. Ніхто з його синів на цей час не фігурує серед платників побору, тож, вочевидь, уся сімейна нерухомість належала ще виключно батькові [22, р. 7].

За побором 1577 р. називається лише Іван Хрінницький, який сплатив податок з 15 димів та 14 городників маєтку Обзир¹, 19 городників маєтку Зміїнець, 6 димів та 7 городників Берестечка, а також 12 городників Луцького передмістя, загалом з 21 диму й 52 городників [22, р. 52]. Не бачимо тут жодного з названих вище маєтків, які за побором 1570 р. належали батькові Михайлові Сватковичу. Щоправда, внаслідок великого татарського нападу 1577 р. побор не було сплачено з трьох частин Луцького повіту: «Z powiatu Łuckiego ze trzech części» [22, р. 78]. Відомо, що маєтки Хрінницьких були повністю спустошені ще під час великого попереднього нападу татар у 1575 р. [5, с. 442–447]. Можна думати, що їхні маєтки були спустошені й 1577 р., внаслідок чого побор з них не стягувався.

У 1583 р. серед платників податків називаються Миколай, Прокіп і Василій Хрінницькі, оскільки між ними вже відбувся розподіл батькових маєтків. Цього року Миколай Михайлович сплатив

¹ Очевидно, йдеться про Обзир Малий, який був у Луцькому повіті, Обзир Великий знаходився у Володимирському повіті.

податок з частини сіл Рогізне (2 димів та 5 городників), Вовковиїв (з 3 димів та 2 городників), Козина (з 2 димів та 1 городника), Ворончина (з 1 диму, 2 городників та 1/4 млинового кола), Лопавши (з 9 димів, 8 городників та 1/2 млинового кола), Вичолків (з 4 димів та 7 городників) [22, р. 96–97]. Тож разом Миколай Михайлович сплатив з 21 диму, 25 городників та майже одного млинового кола.

Прокіп Михайлович з села Курозво-ни разом із заставною частиною сплатив з 11 димів, 8 городників та 2 млинових кіл, валяльного і фольошного [22, р. 97]. Василій Михайлович сплатив з 14 димів, 20 городників та 1/2 валяльного кола сіл Лопавши, Дубляни, Вичолків і Лішня Луцького повіту [22, р. 97]. Їхнього брата Богдана вже не було в живих [18, ф. 25, оп. 1, спр. 22, арк. 171, ф. 26, оп. 1, спр. 5, арк. 260–272 зв.], а Іван Хрінницький цього разу не фігурує серед платників.

Можна думати, що між братами відбувалися якісь майнові суперечки, оскільки 17 червня 1585 р. за рішенням компромисарського суду відбувся розподіл маєтків між братами Іваном, Прокопом і дочками покійного Богдана Ганною і Полагною, тобто дітьми Михайла Сватковича від першого шлюбу, та Миколаєм і Васи́лієм – його синами від другого шлюбу [18, ф. 26, оп. 1, спр. 3, арк. 429–430]. За розподілом Миколаю і Васи́лію дісталось «вечным дѣлом ѿдѣленоє село Лопавши, в повѣтѣ Луцкомѣ лежачоє» [18, ф. 26, оп. 1, спр. 5, арк. 274–277 зв.]. Наведені дані свідчать, що майже до кінця XVI ст. рід Хрінницьких належав до дрібної шляхти.

Проте з часом ситуація змінилася. Наприкінці XVI – першої половини XVII ст. представники роду посідають важливі земські уряди, які приносили

значні прибутки, і поступово придбавають нерухомість. За цей час найбільше з усіх братів Михайловичів фінансово зміцнів Іван, який, отримуючи платню як земський підсудок, а потім і суддя, шляхом купівлі розширює земельні володіння. Зростання його статків можна простежити за сумами земельних придбань. Так, у липні 1584 р. Іван Хрінницький викупив за 150 кіп литовських грошей частину села Смикова у Полагї Мишківни Якимовича, дружини Івана Ламана [18, ф. 26, оп. 1, спр. 4, арк. 684–687 зв.]. 26 жовтня 1588 р. Станіслав Миколайович Палуцький за 10 тисяч золотих продав йому маєток Лисин [18, ф. 26, оп. 1, спр. 61, арк. 324–327, 327–328 зв.]. 20 січня 1606 р. Іван Хрінницький купив у подружжя Івана Коритенського і Федори Свищовської за 15 тисяч золотих півсела Хотина і півсела Полоничного у Кременецькому повіті [18, ф. 26, оп. 1, спр. 14, арк. 1299–1300 зв.], а 1610 р. став власником частини с. Передмосте, яке придбав у потомків Андрія Івановича Русина [18, ф. 26, оп. 1, спр. 19, арк. 456 зв. – 458 зв.].

Врешті, до синів Івана Михайловича поступово перейшли маєтки князів Буремльських. Спершу їхній брат по матері княгині Марині Друцькій Соколинській князь Андрій Олександрович Буремльський записав їм тестаментом 12 тисяч польських золотих боргу на родових маєтках містечку Буремль та селах Старий Буремль і Новосілки в Луцькому повіті, які за трибунальським декретом були передані їм у держання. На цих же маєтках їх синовець Андрій Андрійович Буремльський записав 20 тисяч золотих боргу своїм братам по матері Маретті Лащівні, Миколаю і Яну Лешницьким, народженим нею у другому шлюбі з ракиборським старостою Матвієм

Лешницьким. Проте 16 травня 1611 р. Матвій Лешницький передав їх Петрові, Олександрові і Михайлові Івановичам Хрінницьким. Нарешті, 26 січня 1612 р. сестра синів Івана Хрінницького Галшка Григорівна Колмовська, народжена Марією Дмитрівною Буремльською, рідною сестрою Олександра Дмитровича Буремльського, першого чоловіка їхньої матері у першому шлюбі з Григорієм Юнковичем Колмовським, дружина Станіслава Гротовського, за дозволом чоловіка внесла добровільний лист-запис на свою частину названих вище добр, що по небіжчику, її синовцю князю Андрію Андрійовичу Буремльському на неї «яко власного потомка з линии домѣ Бѣремского наблизшого правомъ прирочонымъ пришли и спали». Оскільки на цих маєтках також був великий борг у сумі 6500 кіп литовських грошей (або 13 тисяч золотих), вона продала їх на вічність за готівку сумою у 2 тисячі кіп литовських грошей братам Петру, Олександру і Михайлу як стріям покійного Андрія Андрійовича Буремльського [18, ф. 26, оп. 1, спр. 20, арк. 786–792 зв.]. Про розмір придбаних маєтків говорять вже самі дуже значні купівельні суми.

За нашими підрахунками, лише придбані Іваном Хрінницьким маєтки та викуплені синами добра князів Буремльських становили щонайменше 286 димів [6, с. 122, 126, 130, 133, 136, 139], але в реєстрі волинських поселень 1629 р. відсутні село Старий Буремль Луцького повіту та Передмосте Кременецького повіту, тут називається лише Передмосте Луцького повіту [6, с. 131, 136]. О. Баранович вважав, що Хрінницькі мали землеволодіння лише у Луцькому повіті [6, с. 154], хоча на той час вони вже мали маєтки у Кременецькому повіті. Крім

новопридбаних, за тарифом 1629 р. не бачимо серед належних Хрінницьким цілої низки маєтків, які здавна належали родові, зокрема родовий маєток Хрінники, Толпижин, Любин, Курозвони. Ці маєтки (щоправда, без Любина, який важко ідентифікувати) разом з новопридбаними Смиковим, Хотиним і Полоничним налічували 265 димів [6, с. 139, 137, 126, 136, 133]. Отже, на підставі врахування цих маєтків рід Хрінницьких потрібно віднести до великих власників.

Таким чином, протягом кінця XVI – першої чверті XVII ст. Хрінницькі, особливо Іван Михайлович, значно збільшили свою нерухомість і за майновим станом піднялися до рівня великих землевласників.

Рід у суспільно-політичній діяльності. Хрінницькі брали активну участь у політичному та релігійному житті тогочасної доби. Іван Михайлович Хрінницький був членом Берестейського протиунійного собору 1596 р. і 9 жовтня підписав протестацію його учасників проти унії із зобов'язанням протидіяти її поширенню [2, с. 528]. Троє Хрінницьких, брати Іван і Прокіп Михайловичі та син Івана Олександр, були членами-засновниками Люблінського братства, і всі вони 5 травня 1601 р. прийняли зобов'язання захищати його братчиків, надаючи їм «оборону вшелякую так кгрунтомъ, до не належачим, священникови и братству церковному, прикладомъ продковъ нашихъ обецалисмы и обецуемъ» [3, с. 35–39]. Попри численні конфесійні конверсії тогочасної шляхти в першій половині XVII ст. усі Хрінницькі залишилися вірними православній конфесії.

Хрінницькі брали активну участь у місцевому політичному житті. На

початку XVII ст. вони були постійними учасниками майже усіх місцевих волинських сеймиків. Так, 27 березня 1607 р. Олександр Іванович Хрінницький був «маршалокъ на тотъ часъ сеймиковий», тобто його розпорядник. У сеймику брав участь також його дядько Миколай Михайлович, а брат Михайло був обраний послом на вальний Варшавський сейм, де волинські послы мали домагатися скасування унії, відновлення прав православної церкви, зокрема й надання дозволу на обрання православних ієрархів [3, с. 67–68]. Крім того, в інструкції послам, де порушувалося питання щодо відзначення особливих заслуг окремих осіб, йшлося про необхідність клопотатися перед королем про винагородження луцького земського судді Івана Михайловича Хрінницького, син якого загинув за Річ Посполиту: «Któremu syna zabito w szturmie w Inflanciech pod Felinem, aby pomniąc zawsze na znaczne zasługi jego w Rzeczypospolitey u koszty, które podeymował, wyprawuiąc synów swoich do Multan y Infant». Отже, йшлося про загибель старшого його сина від першого шлюбу Андрія. Зазначалося також про необхідність відзначення й іншого його сина Олександра: «Aby za zasługi swoje, w kaźdey potrzebie Rzeczypospolitey cale pokazowane, nagrodę miał» [3, с. 80]. Завважимо цікаве спостереження: Миколай Михайлович підписав сеймову постанову «по-руски», а його братанич Олександр Іванович – «по-польськи» [3, с. 81].

В інструкції волинським послам на Варшавський сейм 1609 р. знову йшлося про заслуги та необхідність винагородження волинського ловчого Олександра Івановича Хрінницького, який взяв участь у багатьох воєнних виправах, не

дбаючи про своє здоров'я та витрачаючи значні кошти на користь Речі Посполитої: «Na wielu expeditiach woiennych z odwazieniem zdrowia z nielutowaniem kosztów znacznych jego królewskiej mości u Rzeczy Pospolitey służył» [3, с. 98].

1616 р. маршалком волинського сеймика було обрано Михайла Івановича Хрінницького, а серед обраних на вальний Варшавський сейм послів був Олександр Іванович. Серед підписантів інструкції послам на вальний сейм бачимо й підпис їхнього батька Івана Хрінницького [3, с. 103–115]. А в самій інструкції міститься настанова для послів просити про винагородження луцького земського судді Івана Хрінницького, який в матеності Хрінники збудував «немалым коштом» міст через річку Стир, що на той час вже потребував ремонту [3, с. 113]. Йшлося також і про відзначення заслуг його сина, волинського ловчого Олександра, «który lata swę na służbie Rzeczy Pospolitey po wszystkichy expedicie, Inflanskie, Multańskie y Wołoskie z odwagą zdrowia y maiętności strawił» [18, с. 113].

В інструкції послам волинського сеймика від 13 грудня 1622 р., обраним на Варшавський сейм 1623 р., йшлося не лише про відзначення Олександра Івановича, який на цей час був уже волинським хорунжим, а загалом цілого роду Хрінницьких. Послы мали клопотатися перед королем «za jego moścą panem chożąym wołyńskim, który przez wszystkie expedicie Wołoskie, Inflanskie, Multańskie z rozlaniem krwi swoiey u postradaniem rodzonych swoyich y stryiecznych w teraznieyszezy expeditiey Tureckiey służył oyczynie, procić ich mość panowie posłowie maią aby na tę familią jego kr. mości miał wzgląd» [3, s. 145]. Отже, Олександр брав участь у Хотинській війні.

У сеймиках і сеймах 30-х років бере участь нова когорта роду Хрінницьких. Так, у червні 1632 р. вже Олександр Олександрович разом зі стрієчним братом Яном Прокоповичем брали участь у каптуровому сеймику і підписали його постанову [3, с. 175–176]. В інструкції волинським послам на Варшавський сейм 1639 р. знову порушувалося питання про відзначення заслуг Хрінницьких, але йшлося вже про сина колишнього хорунжого Олександра Олександровича, котрий, як свого часу і його батько, встиг неодноразово відзначитися на послугах Речі Посполитої «*krwie swey dobrze utoczył*» [3, с. 264–265]. Про нагородження іншого сина покійного хорунжого Стефана Хрінницького йшлося в інструкції волинським послам на Варшавський сейм 1652 р. До того ж він називається і в числі послів [3, с. 408, 435]. У 1653 р. Стефан Олександрович виступає поборцею Волинського воеводства.

Не обійшла Хрінницьких і татарська неволя. В одному з документів за 22 лютого 1620 р. повідомляється про викуп з «*рѣкъ нѣприятелских татарских ... за триста червоных*» Марка Хрінницького. Проте наразі не вдалося встановити, про якого Марка ідеться – Марка Прокоповича чи Марка Миколайовича [18, ф. 22, оп. 1, спр. 30, арк. 48 зв.–50].

Насамкінець зазначимо: протягом XVI – першої половини XVII ст. представники роду Хрінницьких, серед яких були земський підсудок/суддя, ловчий, хорунжий, виконували важливі для цілої шляхетської братії Волинського регіону функції. Активна участь представників роду у публічному житті, їх культурно-релігійна, воєнна, суспільно-політична діяльність сприяла зростанню

значимості роду в шляхетському соціумі. Життєвий досвід представників роду засвідчує, що Хрінницькі дбали не лише про власний добробут, за власні кошти вони будували важливі об'єкти, споряджали військові підрозділи і, захищаючи державу, віддавали найдорожче – своє життя. Посідаючи важливі, зокрема виборні, шляхетські уряди, будучи членами місцевих сеймиків та багатьох вальних сеймів, вони безпосередньо впливали на формування політичних позицій волинської шляхти, а через них – і на загальну державну стратегію цілої Речі Посполитої.

Участь представників роду в судових та управлінських шляхетських структурах, з одного боку, дала можливість зміцнити майновий стан роду, а з другого – посісти одне з чільних місць у шляхетському середовищі. Якщо на початку XVI ст. за майновим станом Хрінницькі належали до середньої шляхти, то вже на початку XVII ст. увійшли до групи великих землевласників. Про авторитетність роду свідчить велика повага шляхетського загалу, що знайшло вияв у постановках місцевих волинських сеймиків. Про це ж свідчать матримоніальні та приятельські зв'язки й контакти роду: свояками Хрінницьких були відомі старожитні волинські роди, як-от Семашки, Гостські, Русини Берестецькі, Боговитини Шумбарські, різні гілки роду Гулевичів, зокрема Гулевичі Воютинські та Гулевичі Піддубинські, Гесинські, Рогозинські, Коїленські, Непокійчицькі, Хом'яки Смордовські, Порванецькі, Угриновські, Чеконські та ін., а також аристократичні клани Волині: князі Жижемські, Друцькі Соколинські, Буремльські, Чорторійські, Пузини й Козеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів української церкви: серія 2. Джерела. Випуск 1. Історія Луцького братства та братського монастиря. 1617–1833 / упор. М. Довбищенко. Луцьк: Терези, 2014. 686 с.
2. Архів Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. 1, т. 1: Акты, относящиеся к истории православной церкви в Юго-Западной России. Киев: Университетская типография, 1859. LXXXVII+552 с.
3. Архів Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. II, т. 1: Постановления дворянских провинциальных сеймов Юго-Западной России. Киев: Университетская типография, 1861. LXIV+558 с.
4. Архів Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. VIII, т. III: Акты о брачном праве и семейном быте в Юго-Западной Руси в XVI–XVII вв. Киев: Типография Императорского Университета св. Владимира Н. Т. Корчак-Новицкого, 1909. 120+708+XXX с.
5. Архів Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе. Ч. VIII, т. IV: Акты о землевладении в Юго-Западной России XV–XVIII вв. Киев: Типография С. В. Кульженко, 1907. 224+451+66+XX с.
6. Баранович О. Залюднення Волинського воєводства в першій половині XVII ст. Київ, 1930. 155 с.
7. Ворончук І. Демографічна ментальність волинської шляхти в XVI–XVII ст.: шлюбна модель та її чинники. *Шостий міжнародний конгрес українців. Етнологія. Фольклористика. Культурологія*. Донецьк; Київ: Видавництво Асоціації етнології, 2005. Кн. 1. С. 30–44.
8. Ворончук І. Родоводи волинської шляхти XVI – першої половини XVII ст. (реконструкція родинних структур: методологія, методика, джерела). Київ: Вища школа, 2009. 511 с.
9. Населення Волині в XVI – першій половині XVII ст.: родина, домогосподарство, демографічні чинники. Київ: Фенікс, 2012. 711 с.
10. Ворончук І. Волинський рід Бокіїв у XVI – першій половині XVII ст.: приватне життя та публічна діяльність. *Старий Луцьк*. Науково-інформаційний збірник. Випуск IX. Луцьк: ДІКЗ, 2013. С. 168–185.
11. Ворончук І. Українська шляхетська родина ранньомодерної доби у внутрішніх зв'язках і стосунках: батьки і діти. *Ukraina Lithuanica: студії з історії Великого князівства Литовського*. Т. IV. Київ; Кам'янець-Подільський, 2017. С. 189–205.
12. Довбищенко М. В. Волинська шляхта в релігійних рухах кінця XVI – першої половини XVII ст. Київ: ПП Сергійчук, 2008. 882 с.
13. Крикун М. Земські уряди на українських землях у XV–XVIII століттях. *Записки Наукового Товариства імені Шевченка*. Т. ССХХVIII: Праці історично-філософської секції. Львів, 1994. С. 65–122.
14. Литовська Метрика. Книга 561. Ревізії українських замків 1545 року / підг. В. Кравченко. Київ: Львівська друкарня «Простір-М», 2005. 597 с.
15. Руська (Волинська) Метрика. Регести документів Коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське Брацлавське, Чернігівське воєводства) 1569–1673 / упоряд.: Г. Боряк, Г. Вайс, К. Вислобоков, Л. Демченко, П. Кеннеді-Грімстед, В. Кравченко, В. Страшко, Н. Яковенко. Київ, 2002. 984 с.
16. Статут Великого князівства Литовського 1566 року. *Статуту Великого князівства Литовського*. У 3-х томах / за ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. Одеса: Юридична література, 2003. 558 с.
17. Українське повсякдення ранньомодерної доби. 36. документів. Випуск І.

Волинь XVI ст. / наук. ред. І. Ворончук. Київ: Фенікс, 2014. 739 с.

18. Центральний державний історичний архів у м. Києві.

19. Яковенко Н. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. Видання друге, переглянуте і доповнене. Київ: Критика, 2008. 470 с.

20. Volumina legum Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae ab anno 1347 ad anno 1780 / wydał J. Ohryzko. Petersburg, 1859. Vol. 2: ab anno 1550 ad annum 1609.

21. Voronchuk I. Volhynian Court Books as a Source for Studying the History of the Ukrainian Noble (Szlachta) Family in the 16th and 17th Centuries. *Przeszłość Demograficzna Polski*. 2018. № 40. P. 39–62. [43 p.].

22. Źródła Dziejowe. T. XIX: Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystycznym. T. VIII. Ziemia Ruskie. Wołyń i Podole / opisane przez A. Jabłonowskiego. Warszawa: W drukarni W. Ratyńskiego, 1889. II+128+158 s.

REFERENCES

1. DOVBYSHCENKO, M., ed., (2014). *The History of Lutsk Brotherhood and Its Monastery. 1617–1833*, Vol. 1 of *The Archives of the Ukrainian Church: Series 2. Sources*. Lutsk: Terезy, 686 p. [in Ukr.]

2. *Acts Related to the History of the Orthodox Church in Southwestern Russia*, Vol. 1 of *The Archives of Southwestern Russia Published by the Temporary Commission for the Study of Ancient Acts under the Governor-General of Kiev, Podolia, and Volhynia*. Part 1. (1859). Kiev: University Printing House, 552 p. [in Rus.]

3. *Resolutions of the Nobility's Provincial Sejms of Southwestern Russia*, Vol. 1 of *The Archives of Southwestern Russia Published by the Temporary Commission for the Study of Ancient Acts under the Governor-General of Kiev, Podolia, and Volhynia*. Part II. (1861). Kiev: University Printing House, LXXXVII+552 p. [in Rus.]

4. *Acts on Marital Law and Everyday Family Life in Southwestern Russia in the 16th–17th Centuries*, Vol. III of *The Archives of Southwestern*

Russia Published by the Temporary Commission for the Study of Ancient Acts under the Governor-General of Kiev, Podolia, and Volhynia. Part VIII. (1909). Kiev: N. T. Korchak-Novitsky's Printing House of the Imperial University of St. Vladimir, 120+708+XXX p. [in Rus.]

5. *Acts on Landownership in the Southwestern Russia in the 15th–18th Centuries*, Vol. IV of *The Archives of Southwestern Russia Published by the Temporary Commission for the Study of Ancient Acts under the Governor-General of Kiev, Podolia, and Volhynia*. Part VIII. (1907). Kiev: S. V. Kulzhenko's Printing House, 224+451+66+XX p. [in Rus.]

6. BARANOVYCH, O. (1930). *Population of the Volhynian Palatinate in the First Half of the 17th Century*. Kyiv, 155 p. [in Ukr.]

7. VORONCHUK, I. (2005). Demographic Mentality of Volhynian Szlachta in the 16th–17th Centuries: Marriage Model and Its Factors. In: *Shostyi mizhnarodnyi konhres ukrainistiv. Etnolohiia, Folklorystyka. Kulturolohiia* (The 6th International Congress of Ukrainian Studies Scholars. Ethnology. Folklore Studies. Cultural Studies). Donetsk; Kyiv: Publishing House of the Association of Ethnology, Book. 1, pp. 30–44. [in Ukr.]

8. VORONCHUK, I. (2009). *Genealogies of the Volhynian Nobility in the 16th – First Half of the 17th Century: The Reconstruction of Family Structures (Methodology, Methods, Sources)*. Kyiv: Vyshcha Shkola, 511 p. [in Ukr.]

9. VORONCHUK, I., ed., (2012). *Population of Volhynia in the 16th – First Half of the 17th Century: Family, Household, Demographic Factors*. Kyiv: Feniks, 711 p. [in Ukr.]

10. VORONCHUK, I. (2013). Volhynian Bokiiv Family in the 16th – First Half of the 17th Century: Private Life and Public Activities. *Staryi Lutsk. Naukovo-informatsiyni zbirnyk* (Old Lutsk. Research and Information Digest). Vol. IX. Lutsk: State Historical and Cultural Reserve, pp. 168–185. [in Ukr.]

11. VORONCHUK, I. (2017). Ukrainian Szlachta Family of the Early-Modern Period in Its Inner Ties and Relationships: Parents and Children. In: *Ukraina Lithuania: Studies in the History of the Grand Duchy of Lithuania*.

Vol. IV. Kyiv; Kamianets-Podilskyi, pp. 189–205. [in Ukr.]

12. DOVBYSHCHEKNO, M. (2008). *Volhynian Szlachta in Religious Movements of the Late 16th – First Half of the 17th Century*. Kyiv: PE Serhiichuk, 882 p. [in Ukr.]

13. KRYKUN, M. (1994). Land Offices in the Ukrainian Lands in the 15th – 18th Centuries. *Papers of the History and Philosophy Section*, Vol. CCXXVIII of *Notes of Shevchenko Scientific Society*. Lviv, pp. 65–122. [in Ukr.]

14. KRAVCHENKO, V., comp., (2005). *Revisions of Ukrainian Fortresses in 1545*, Book 561 of *Lithuanian Metrica*. Kyiv: Lviv Space-M, 597 p. [in Ukr.]

15. BORIAK, H., comp., et al. (2002). *Ruthenian (Volhynian) Metrica. Registers of Polish Crown Chancery Documents Addressed to Ukrainian Lands (Palatinates of Volhynia, Kyiv, Bratslav and Chernihiv) 1569–1673*. Kyiv, 984 p. [in Ukr.]

16. KIVALOV, S., MUZYCHENKO, P., PANKOV, A., eds., (2002). The 1566 Statute of the Grand Duchy of Lithuania. In: *The Statutes of the Grand Duchy of Lithuania in Three Volumes*.

Vol. 2. Odesa: Yurydychna literatura, 558 p. [in Ukr.]

17. VORONCHUK, I., ed., (2014). *Ukrainian Everyday Life in the Early Modern Period*, Vol. 1 of *Volhynia in the 16th Century*. Collected Documents. Kyiv: Feniks, 739 p. [in Ukr.]

18. *Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv*. [in Ukr.]

19. YAKOVENKO, N. (2008). *The Ukrainian Nobility from the End of the 14th to the Middle of the 17th Century. Volhynia and Central Ukraine*. 2nd ed., rev. and suppl. Kyiv: Krytyka, 470 p. [in Ukr.]

20. *From the Year of 1550 till the Year of 1609*, Vol. 2 of *Volumes of Laws*. (1859). Saint Petersburg, 482+XIII p. [in Pol.]

21. VORONCHUK, I. (2018). Volhynian Court Books as a Source for Studying the History of the Ukrainian Noble (Szlachta) Family in the 16th and 17th Centuries. In: *Przeszłość Demograficzna Polski*, (40), pp. 39–62. [in Pol.]

22. *Historical Sources*. (1890). Vol. XIX: *Poland of the 16th Century with Regard To Geography and Statistics*. Vol. VIII: *Ruthenian Lands, Volhynia, and Podolia*. Warsaw, II+128+158 p. [in Pol.]